

Historie a současnost českého multikulturalismu. Rozhovor s Pavlem Baršou,
26.1.2005 v Praze¹

Diskuse o multikulturalismu v ČR: chápání, kritiky a politiky

M.Č.: Jak je podle Vás obtížné charakterizovat a vymezit multikulturalismus v ČR?

P.B.: Myslím, že je to stejně tak obtížné nebo obecně jako v České republice. V ČR existuje pár vládních úředníků nebo dokumentů, které to slovo používají. Existuje zde několik neziskových organizací, které to slovo rovněž používají, ale mluvit o multikulturalismu v České republice jako o určité vládní politice podle mě nelze – na rozdíl například od Kanady, Austrálie, Británie či Holandska v minulosti. To slovo se zde občas objeví v nějakém vládním dokumentu, ale lze těžko říci, že by to byla nějaká vládní koncepce.

M.Č.: Do jaké míry myšlenka multikulturalismu ovlivňuje oficiální politiku České republiky v přístupu k menšinám a imigrantům?

P.B.: Já si myslím, že ovlivňuje tak od konce roku 1999, kdy vznikla komise pro integraci cizinců a kdy se ten pojem v těchto dokumentech začíná objevovat, i když spíše v deklarativní poloze. V koncepčních dokumentech o integraci Romů se sice slovo „m“ takřka neobjevuje, ale lze argumentovat, že obsahují jisté prvky multikulturalismu. V obou těchto případech to zhruba znamená, že integrace má za cíl integrovat příslušníky menšin do občanského celku a zároveň jim umožnit udržet si jisté rysy své skupinové identity nebo své kultury. Podle mě je toto ten nejobvyklejší

¹ Rozhovor provedli Marek Čaněk a Jan Grill; přepsal a zpracoval Jan Grill.

význam toho slova. Multikulturní integrace je, nejjednodušeji řečeno, opakem asimilace. Asimilace je představa, že se příslušníci menšin nemohou stát součástí občanského národa pokud se nezbaví svých kulturních, skupinových odlišností. Multikulturní integrace má za cíl integrovat tyto lidi občansky, ekonomicky a politicky a zároveň jim umožnit, aby si na jiné, nepolitické rovině udrželi jisté své zvláštní rysy.

M.Č.: Jak si vysvětlujete, že se toto slovo objevilo v oficiálních dokumentech právě v této době?

P.B.: Na to nemám odpověď. Zdá se mi, že ačkoliv to ještě není artikulováno na ose pravice-levice, tak asi přece ta levice tomu byla přístupnější. Když už ale mluvíme o rozlišení mezi pravicí a levicí, tak bych chtěl říci jednu věc. Poslední dobou se na téma multikulturalismu začínají ozývat hlasy z pravicové strany, kde se to slovo začíná používat v pejorativním smyslu. Zmiňuje to například Václav Klaus ve svých člancích, rovněž i Pavel Bém na posledním sjezdu ODS. Oba mluví o multikulturalismu jako nějaké levicové ideologii. Oni mají pravdu v jedné věci a to, že z dlouhodobého historického hlediska multikulturalismus jako koncept přicházel spíše z těch liberálních a levicových kruhů než z konzervativních a pravicových. Ale ten termín a politiky, které jsou s tím svázány, se postupně staly součástí politiky středního proudu jako je tomu v případě Velké Británie, Austrálie či Kanady. Například premiér australské vlády John Howard, což je konzervativní a pravicový politik, používá tohoto termínu naprosto pozitivně a mluví o multikulturalismu v Austrálii. Z druhé strany existovala od počátku specificky levicová kritika multikulturalismu, neboť levice tradičně chápala sociální konflikty třídně nebo, pokud už se vzdala té třídní rétoriky, tak minimálně jako konflikty sociální, v kterých jde o materiální zájmy. Část tradiční levice na Západě je takto chápe pořád a vidí problémy, které jsou spojeny s

etnizovanou chudobou, nikoliv jako problém soužití etnických skupin, ale jako problém sociálního soužití bohatých s chudými. Takže existuje pravicový multikulturalismus viz. John Howard, a z druhé strany existuje levicová kritika multikulturalismu, která říká, že je scestné chápat některé konflikty jako etnické, protože navzdory své etnizaci je chudoba pořád prvotně chudobou a jako k takové se k ní má přistupovat.

J.G.: Čím si tedy myslíte, že je motivována zmíněná kritika multikulturalismu ze strany například Václava Klause? Jak byste ji zařadil do širších debat o multikulturalismu?

P.B.: Je to podle mě odraz změněné atmosféry po 11. září 2001, v níž se v důsledku sílících obav z muslimské menšiny začaly přehodnocovat dosavadní politiky v tom smyslu, že začal být kladen daleko větší důraz na občanskou integraci – na to, že se přistěhovalci musí přihlásit k hodnotám a institucím přijímajících společností. Tato atmosféra přenesla těžiště z pólu podpory skupinové diference na pól občanské integrace. Tento posun lze ovšem také pochopit jako odmítnutí multikulturalismu jako takového, jako uznání, že se prostě neosvědčil.

Myslím si, že čeští pravicoví politici přebírají tuto tezi z diskurzu západních pravicových stran, které vyjadřují změnu té atmosféry. V českém kontextu to zní tak trochu divně, protože tady ten multikulturalismus jako systematická vládní politika neexistuje. Je podivné se vymezovat proti něčemu, co neexistuje.

M.Č.: Říkáte, že multikulturalismus není oficiální politikou. Jak byste tedy vysvětlil existenci multikulturních pořadů v České televizi anebo grantů na ministerstvech, kde se propaguje multikulturní soužití?

P.B.: Máte pravdu, asi bych to neměl formulovat tak ostře. Ale já si jen nejsem jist, když Václav Klaus řekne, že je třeba „odmítnout scestný

multikulturalismus, který se šíří v Evropě“ (teď si nevzpomenu na přesnou formulaci); jestli on tím myslí nějaký pořad v televizi, kde mluví cizinci žijící v Česku o tom jak se jim tady žije. Myslím si, že to tím nemyslí, že tím myslí něco jiného, ale není úplně jasné co. Právě proto se jim na to těžko odpovídá, protože člověk neví, co tím vlastně mají na mysli.

M.Č.: Myslíte si, že multikulturalismus jako socio-politický projekt vychází v České republice z určitých elit a institucí?

P.B.: To je asi těžko říci. Nerad bych to zredukoval jenom na elity a instituce, ale je pravda, že ty podněty v politice integrace cizinců takto přicházejí. Dá se například jasně doložit, že to, jak se do koncepce integrace cizinců dostalo to slovo, bylo dáno vlivem Rady Evropy. Ale u té televize či ministerstva školství ... tam je to opravdu těžko říci. Ale myslím si, že určitě jakmile se na něco začnou dávat peníze a vypisovat granty, a ty granty většinou vypisují ty státní instituce, tak je evidentní, že to elity - ve smyslu těch rozhodujících činitelů na státní úrovni - přijaly za své.

Definovat multikulturalismus & Duální identita

J.G.: Slovo multikulturalismus může mít mnoho významů a přitom také žádný právě tím, že je používáno v mnoha různých kontextech. Proto by nás zajímalo Vaše chápání tohoto konceptu, co pro Vás znamená „multikulturalismus“ a v jakých rovinách o něm mluvíte?

P.B.: Je pravda, že multikulturalismus lze chápat mnoha způsoby podle různých kontextů. Mluvím-li o multikulturalismu jako o něčem, co mně samotnému připadá jako chvályhodné, tak tím mám na mysli určité politiky, které podporují integraci do občanského celku, a zároveň umožňují pěstovat zvláštní skupinovou subkulturu nebo kulturu na

nepolitické úrovni. Tato idea se v posledních dvaceti letech stala součástí liberálního středního proudu západních společností. Pojímám přitom multikulturalismus v poněkud širším významu než jak to například činí jeho kritikové jako třeba Tomáš Hirt. On ho definuje čistě jako koncept pro soužití etnických skupin. Já vycházím ze širší definice multikulturalismu tak, jak se ujala v USA od šedesátých let, kdy nejde jenom o etnické skupiny, ale také o další menšiny nebo životní způsoby, které byly v minulosti marginalizovány nebo vylučovány kulturní většinou.

Etnické skupiny jsou pouze jeden příklad nějakého životního způsobu nebo identity, která je, či historicky byla, v různých zemích nějak marginalizována, vylučována nebo něco horšího. Případ Afroameričanů nebo původních obyvatel Ameriky je jenom jednou z forem marginalizace. Dalším případem jsou ženy v moderních evropských společnostech, protože je dokazatelné, že to byla skupina, která byla vyloučena z politiky a ekonomiky po dlouhou dobu. Člověk se vždy diví, když se podívá, kdy ženy dostaly volební právo například ve Francii – až v roce 1945! Jiným příkladem jsou sexuální menšiny, což je asi politicky nekorektně řečeno, tedy gayové a lesby. Ale potom se to také týká duševně a tělesně postižených lidí a vůbec všech těch, kteří nezapadají do představy jak by měl vypadat normální Čech nebo jak by měl vypadat normální Američan. Tuto představu vždycky definují ti, co jsou na vrcholu pomyslné Gaussovy křivky. Na okrajích této křivky jsou ti, kterých je méně a mají tedy zároveň menší hlas v demokratické společnosti. Ve veřejném prostoru jsou méně robustnější a jejich životní styly, životní způsoby nebo rysy (ať už to jsou rysy tělesné nebo rysy v chování), je dostávají do situace marginalizovaných. Jsou tedy považováni za něco nenormálního, patologického, něco, co sem nepatří nebo co nechceme vidět. Multikulturalismus obecně vzato je pro mě hnutí za inklusivní společnost, tj. za společnost, která bude schopna zahrnout i takové své „atypické“

příslušníky, která nebude vylučovat lidi na základě toho, že vypadají nebo žijí jinak a z hlediska většiny „divně“.

Taková tolerance a inkluze není bezbřehá. Minimálně na rovině principu se dá říci, že se z ní sami vylučují ti, kteří nejsou schopni takovouto toleranci přijmout vůči ostatním. Tzn. ideologičtí fundamentalisté nebo extrémní nacionalisté, kteří hlásají nadřazenost své vlastní skupiny a netolerují ostatní. S těmi má samozřejmě taková liberální společnost, která se snaží o inkluzi, problém. A často pak nezbyvá než sáhnout k represí. Nejsem tedy hlasatelem nějakého bezbřehého multikulturalismu. Mé pojetí multikulturalismu je liberální. Je založeno na tom, že společnost by měla být schopna do sebe zahrnout různé životní způsoby a menšiny, avšak ve chvíli, kdy nějaká menšina začne být netolerantní, ať už vůči vnější společnosti nebo vůči svým členům (což se týká hlavně sekt), tak by měl liberální stát jménem svých hodnot rovnosti a individuální svobody zasáhnout.

J.G.: Z tohoto Vašeho pojetí vychází i koncept „duální identity,“ ve kterém rozlišujete mezi občanským principem, který by zahrnoval všechny členy dané společnosti/státu, ale ti by si přitom zachovali svoje specifické rozdíly, ať už etnické či jiného typu. Připomíná mi to trochu pojetí, které navrhuje například Will Kymlicka.² Vychází Váš názor z této koncepce?

P.B.: Ano, vychází to hodně z tradice tohoto liberálního multikulturalismu. Multikulturalismus v chápání W. Kymlicky není komunitaristický – nejvyšší hodnotou pro něj není skupinová kultura či identita. Taková skupinová identita a její udržení či rekonstrukce je jen instrumentem. Její podpora nebo její uznání není cílem o sobě, ale jen prostředkem jak

² Viz. například Kymlicka, W. (1995) *Multicultural citizenship. A Liberal Theory of Minority Rights*, Oxford: Oxford University Press; či Kymlicka, W. (199) „Western Political Theory and Ethnic Relations in Eastern Europe,“ in W. Kymlicka & M. Opalski (eds) *Can Liberal Pluralism be Exported? Western Political Theory and Ethnic Relations in Eastern Europe*, Oxford: Oxford University Press.

zahrnout lidi, kteří jsou vylučováni. Tou poslední hodnotou je svoboda a rovné příležitosti jednotlivce. V tomto pojetí není multikulturalismus idealizací kulturní diverzity pro ní samotnou, ale vyplývá z ideálu a principu rovné důstojnosti všech lidí. Všichni lidé by měli být respektováni ve své rovné důstojnosti, z čehož vyplývá, že by měla být respektována jejich rovná práva a zajištěny rovné příležitosti. Diskriminované menšiny a jejich příslušníci jsou v situaci, kdy často nemají reálně zaručeny rovná práva, ani rovné příležitosti. Zároveň je ještě rovná důstojnost jejich životů poškozena tím, že skupina ke které patří, je zneuznána – např. rasovými či homofobními předsudky. Ti lidé jsou „znehodnoceni“ - nejsou považováni za rovné ve své hodnotě, tedy ve své důstojnosti. Respekt k jejich rovné důstojnosti vyžaduje, abychom respektovali také tu skupinovou identitu nebo způsob života, ke kterému patří.

Toto však neznamená, že musíme zaujmout nějaké hodnotící hledisko k jejich způsobu života, což většina pravicových kritiků neustále implikuje. Oni líčí multikulturalismus tak, že to předpokládá jakýsi kulturní relativismus. Jinými slovy, že my, kteří patříme k jedné kultuře, se musíme nutit do toho mít rádi jinou kulturu či jiný způsob života. Je možné, že některé formy multikulturalismu toto evokují, ale každopádně liberální multikulturalismus Kymlickova typu toto neimplikuje. Jde mu jenom o to, že když chceme člověka respektovat jako jednotlivce, tak nemůžeme nerespektovat také skupinovou identitu, která je součástí jeho individuální identity a nedá se od ní prostě odpojit. Na osobní rovině mohu být přesvědčen, že můj způsob života je hodnotný a mít pochyby o hodnotě způsobu života jiné skupiny. Ale toto je třeba odlišit od morálně-politické roviny, kde já respektuji ty druhé jako občany jednoho státu, a pokud oni neohrožují ostatní svým způsobem života, tak mou povinností je respektovat jejich životní způsob nebo jejich skupinovou kulturu. Přitom k té kultuře mohu být na osobní rovině indiferentní či dokonce kritický.

Kritika liberálního multikulturalismu

J.G. Ale multikulturalismus rozpracovaný Willem Kymlickou je poměrně často kritizován pro svoje chápání určité „skupinové identity“ jako dané, a je to právě pouze „skrze“ ní, kdy se jedinec může realizovat. Jinými slovy, jedinec je čten skrze brýle té skupinové identity. To tedy znamená, že členství v nějaké určité „kultuře“ či spíše možná „skupině“ je nezbytnou podmínkou autonomní a morální volby. Co se však v tomto pojetí jeví jako přinejmenším problematické je to, že „ta“ kultura je zde chápána jako určitý uzavřený a ohraničený celek. Problém pak vyvstává v přenesení takového pojetí do roviny politické praxe. Jedinci pak totiž není umožněna jiná možnost než-li být chápán jinak než jako příslušník určité skupiny, která je chápána jako určitý „reifikovaný“ celek. Co si myslíte o této kritice?

P.B.: Nejsem si jist, zda je oprávněná. Asi nelze hovořit o skupinách, abychom je tak či onak „nezvěčňovali“. Ale to je problém jazyka a našeho „zpředměťujícího“ myšlení, s kterým zápasíme všichni, nejen Kymlicka. Kymlicka prostě přijímá tezi, že člověk je sociální bytost a že nemůžeme jeho individuální identitu a jeho „self-esteem“ (seberespekt) odpojit od jeho vlastní identifikace s nějakou skupinou i od toho, s jakou skupinou ho identifikují ostatní. Moje individuální sebehodnocení je spjata s tím, k jaké skupině patřím – či s jakou skupinou jsem ostatními identifikován - v širším sociálním prostoru a jak je taková skupina hodnocena. Myslím si, že z uznání této skutečnosti nijak nevyplývá, že ty skupiny a identity jsou věčné a že člověk musí do konce života žít v jedné z nich, která je mu přisouzena narozením.

Je zde ovšem nebezpečí, že ve chvíli kdy se skupinové kategorie začnou zavádět do institucionálních politik, mohou být lidé chyceni do těch skupinových kategorií a už z nich nemohou ven. Takové nebezpečí je reálné. I když podle mě je v koncepci W. Kymlicky jedno dostatečné kritérium pro posuzování různých institucionálních politik a opatření. Toto kritérium říká, že institucionalizace skupiny musí sloužit v posledním důsledku k rozvoji jednotlivců.

J.G.: Mohl byste toto více specifikovat či uvést na konkrétním případě?

Vezměte si příklad nějakých integrovaných menšin typu čeští židé nebo čeští Slováci, kteří si mohou do jisté míry pořád udržovat svou skupinovou zvláštnost a identifikovat se pořád na jisté úrovni s tou skupinou původu či náboženského přesvědčení a zároveň být integrováni do té společnosti. Já si myslím, že v těchto případech není, co by ten stát moc dělal vyjma případné podpory jejich kulturních aktivit. Ale nikde jinde toto není třeba. Ve chvíli kdyby stát začal institucionalizovat to, že tady máme 180 000 Slováků a že by měli mít něco zvláštního ve všech oblastech, tak bude zbytečně strkat lidi do nějakých škatulek a omezovat tak jejich svobodu a ne je osvobozovat.

Opačným případem jsou ti, které identifikujeme jako Cikány nebo Romy. Tam je evidentní, že oni jsou vyloučeni jak ekonomicky a politicky, ale potom také kulturně/symbolicky xenofobií nebo rasismem. Tzn. že oni „jsou Cikáni,“ což je samo o sobě symbolické vyloučení, které doplňuje vyloučení ekonomické a politické. A na to, aby se bojovalo proti takové stigmatizaci asi nezbyvá nic jiného než se snažit o veřejné a symbolické uznání skupinové identity. Protože ta identita je zneuznaná ve veřejném vědomí, je důležité, aby se veřejná moc – stát, veřejně právní média, školy, vzdělávací instituce – zasadily o její přehodnocení a aby řekli: „Rómové jsou skupina, která tady s námi po staletí žila, a která může obohatit tuto

společnost.“ Toto je třeba říci, jakkoliv může být pravda, že ty romské pohádky mohou být z polovičky vymyšlené, a že je to tak trochu mytologie. To je úplně lhostejné, neboť tady jde o to překonat znehodnocení těch lidí, kteří jsou identifikováni jako Cikáni.

V článku o knize Marka Jakoubka³ jsem zmiňoval Hannah Arendtovou, která říkala, že když ji někdo napadne jako „židovku“ tak se nemůže bránit tím, že žádná židovka není. To by byla morální i taktická chyba se v třicátých letech bránit tím, že „já nejsem žid.“ Samozřejmě, že někteří lidé se také pokoušeli takto bránit, například tím, že falšovali dokumenty. Ale cítíme, že to asi není adekvátní odpověď na rasistické hnutí - ani politicky ani morálně. Na místo toho je adekvátní říci: „já jsem žid a co?!“, tzn. přihlásit se k té skupinové identitě, na základě které jsem diskriminován. Podobné procesy probíhaly i při vzniku hnutí Afroameričanů v Americe, kde vše, co souviselo s černou barvou bylo znehodnoceno. Ta emancipace se pak pochopitelně projevovala nejenom tím, že žádali politicky o uznání svých rovných práv a posléze i příležitostí, ale také tím, že došlo k přehodnocení v kulturní oblasti čili řekli „Black is beautiful“ [Černá je krásná]. Ovšem časem se toto přehodnocení u radikálních proudů dostalo do etnocentrické a netolerantní polohy a stal se z něj v podstatě rasismus naruby. Ten ve skutečnosti začal černochoy uzavírat a vymezovat proti bělochům. V tomto okamžiku začalo zhodnocení skupinové identity mít opačný smysl, než jaký má mít podle liberálního multikulturalismu.

Domnívám se, že v konkrétních institucionálních kontextech se musíme vždy ptát, k čemu to či ono opatření v dané chvíli slouží – slouží k uzavření určité skupiny do sebe a k podrobení jednotlivců, a nebo k jejich emancipaci. To, že se romská identita v české společnosti přehodnotí jako něco pozitivního, jako něco, co může něco přinést, má smysl v tom, že ti,

³ Jakoubek, M. (2004) *Romové. Konec (ne)jednoho mýtu*, Praha: Socioklub.

kteří jsou identifikováni jako Romové přestanou být stigmatizováni a diskriminováni a reálně se tak zvýší jejich příležitosti integrace.

J.G.: A co třeba v oblasti školství. Jak by myšlenky, které zastáváte, mohly prakticky vypadat?

P.B.: Ve školství je to pro mě úplně jasné. Např. dvojjazyčná výuka má být nástrojem integrace. Má zabránit, aby děti imigrantů v Kanadě nebyly vyloučeny předem, protože neumí dobře anglicky. Podobně mají přípravné třídy sloužit k odbourání psychologických problémů, které mají cikánské děti v českých školách a díky nimž se pak dostávají do zvláštních škol. Výuka imigrantských dětí má začít jejich vlastním jazykem a teprve postupně přejít na jazyk majority.

Ale ve chvíli, kdyby určitá imigrantská menšina chtěla školu, která bude celá od první až do osmé třídy jenom v jejím jazyce, opatření začíná mít opačný smysl – neslouží integraci, ale segregaci. Znamená to, že děti budou vlastně mluvit jenom svým jazykem a nebudou umět dobře anglicky, a tím pádem se nebudou moci bez problémů zapojit do okolní společnosti. Toto jsou jasné příklady, na kterých lze ukázat, že se ta otázka nemá klást abstraktně – menšinové zohlednění ano / ne – ale vždy v rámci konkrétního kontextu.

Multikulturalismus a romské otázky v ČR

J.G.: Chtěl bych se nyní zeptat konkrétněji na jeden z aspektů „kritiky multikulturalismu“ vyslovené Tomášem Hirtem a Markem Jakoubkem⁴. Ve svých textech často kritizují označení „problému“ coby definovaného etnický. Ve vašich textech zaznělo, že s těmito autory sdílíte cíl cesty, ale ta

⁴ Sociální antropologové z Plzeňské univerzity.

cesta k němu by měla být podle Vás jiná. Kam si myslíte, že by mohlo vést ono reformulování toho „problému“ z etnického na sociální (de-etnizování) jak navrhují T. Hirt a M. Jakoubek?

P.B.: To je dobrá otázka a myslím si, že je v mnohém klíčová. Já jsem se na to snažil jenom ve zkratce říci v tom článku v Lidovkách.⁵ Myslím si, že mají v mnohém pravdu. Není to ale žádný velký objev. Podobné diskuse proběhly v USA v 80. letech. Americký černošský sociolog William Julius Wilson vydal už v roce 1987 knihu s názvem *The Truly Disadvantaged*, ve které vysvětluje, že ti „truly disadvantaged“ [opravdu znevýhodnění] nejsou všichni černoši.⁶ Z toho plyne, že řešení jejich chudoby se musí vymanit z etnicko-rasové dichotomie - že se na jejich problém musíme začít dívat méně jako na problém rasového soužití a více jako na problém vztahu k subkultuře chudoby. Wilson však zároveň říká, že by se etnicko-rasový aspekt neměl úplně vynechávat, protože často hraje důležitou symbolickou roli v sociálním vyloučení. Já jsem tu Wilsonovou tezi popsal ve své Politické teorii multikulturalismu z roku 1999 a stále se k ní hlásím.⁷ Proto nemám problém s tím, co říkají Hirt, Jakoubek nebo také Roman Krištof z IOMu, neboť se to do velké míry překrývá s Wilsonem. Mají pravdu v tom, že sklon politiků a nás Čechů střední vrstvy myslet si, že ten problém je vlastně etnický a že se to vyřeší tím, že romské organizace dostanou více peněz na etnickou emancipaci, je skutečně jen alibi, které nic neřeší. Vyčítám Hirtovi, Jakoubkovi a Krištofovi jen to, že při hledání praktických cest k řešení neberou v úvahu symbolický aspekt vyloučení. Pro mě z jejich kritiky plyne, že vládní politiky a programy by měly daleko zřetelněji než doposud odlišovat

⁵ Barša, P. „Konec Romů v Čechách? Mladí antropologové z Plzně kladou kacířské otázky“ *Lidové Noviny*, 15.1.2005. Rovněž i reagující články Karla Holomka (*LN(Orientace)*, 22.1.) a Ivo T. Budila (*LN(Orientace)*, 29.1.); či články publikované v týdeníku *Respekt* XVI(4): 13-15,19.

⁶ Wilson, W. J., *The Truly Disadvantaged: The Inner City, The Underclass, and Public Policy*, Chicago University Press, 1987.

⁷ Barša, P., *Politická teorie multikulturalismu*, CDK, Brno 1999.

sociální od etnokulturního aspektu. Když tedy nějaká organizace žádá o peníze na sociální program, tak je třeba se podívat, jestli na něj má skutečně kvalifikaci. A tou kvalifikací není, že je „romská“. Jde o to jasně rozdělit financování romských organizací na rozvíjení jejich kulturní identity od peněz určených pro organizace, které dělají sociální práci.

M.Č.: Myslíte si, že je možné toto chápat s přihlédnutím k historii, kdy se při popisu devadesátých let nejenom v českém kontextu mluví o „etnizaci“ romské integrace jako obrácení otázky v nějaký jiný extrém?

P.B. Já už jsem naznačil, že myslím, že to nebezpečí skluzu do opačné jednostrannosti existuje. V tom hlavním však mají Jakoubek, Hirt a Krištof pravdu. Můj článek v Lidových novinách⁸ byl kupodivu pochopen tak, že je namířen proti nim. Ale já tam píši, že s nimi souhlasím, že těžiště by mělo být v sociální práci. Jenom tvrdím, že na ten etnosymbolický aspekt by se nemělo zapomínat. Mám také za to, že je tu debatu lepší přenést z debaty o různých akademických „-ismech“ do debaty o tom, kdo a jak má pomoci lidem, kteří jsou „out“.

J.G.: To myslíte k praxi?

P.B.: Ano. S velkým zájmem čtu věci, které píše Štěpán Moravec a další lidi, kteří dělají praktickou sociální práci. Protože oni ukazují, že ta představa těch lokálních úředníků, že se mezi sebou ti Cikáni nějak domluví, snaha tam hledat „reprezentanty“ té domnělé „komunity“, kteří budou zprostředkovateli mezi ní a úřady, že prostě tahle snaha přináší více škody než užitku. Protože oni skutečně nejsou tak soudržní a spíše ta určitá rodina začne využívat té zprostředkovatelské role jen pro svůj vlastní prospěch. Štěpán Moravec ukazuje, že etnická optika, která z nich dělá

⁸ Barša, P. „Konec Romů v Čechách? Mladí antropologové z Plzně kladou kacířské otázky“ *Lidové Noviny*, 15.1.2005. <http://lidovky.centrum.cz/clanek.phtml?id=322658>.

jednu soudržnou skupinu, s kterou my budeme jednat skrze jejich představitele, prostě nefunguje.

Kritikové dosavadní politiky mají pravdu i v tom, že Karel Holomek či Ivan Veselý skutečně nejsou představiteli těch *vyloučených* Cikánů. Tudíž představa, že by měli či uměli řešit jejich situaci a fungovat jako jejich mluvčí je mylná. (To je přesně to, co říká Wilson o vztahu Afroameričanů střední a vyšší střední vrstvy k Afroameričanům z *inner cities*.) Ale je bohužel pravda, že se ta politika tímto směrem doposud ubírala. Myslím však, že to nebylo díky nějaké ideologii multikulturalismu, jak se zdá argumentovat Tomáš Hirt, neboť jak jsem již zmínil, ve vládních dokumentech o integraci Romů se slovo „m“ takřka nevyskytuje. Já myslím, že důvodem toho sklonu k jednostranné „etnizaci“ této otázky je to, že je to jednodušší pro úředníky, politiky a českou střední vrstvu obecně. Je prostě jednodušší říct, že se jedná o problém soužití s jinou etnickou skupinou, která žije jiným způsobem života a pak předpokládat, že najdeme nějakého toho jejich vůdce, s kterým se domluvíme. Je to jednodušší než to pojmout v té realitě, která je daleko horší, neboť ukazuje, že těžiště problému neleží ve vztahu k nějaké sjednocené etnické skupině, ale ve vztahu k rozvrácené subkultuře na okraji společnosti.